

เหตุอาเพศภายหลังย้ายเมืองหลวง ในนิยายสงครามเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ”

กนกภัทร รื่นภิรมย์

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำเสนอเหตุอาเพศภายหลังทะอิระ โนะ คิโยะโมะริ (平清盛) ย้ายเมืองหลวงไปที่เมืองฟูกุซะระ (福原) โดยพิจารณาผ่านนิยายสงครามเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” (『平家物語』) ฉบับเอ็นเงียว (延慶本) จากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนฉบับเอ็นเงียวไม่เพียงนำเสนอเหตุอาเพศเพียงเพื่อชี้ถึงกลางร้ายบอกการล่มสลายของตระกูลทะอิระ หากแต่ยังนำเสนอเหตุปัจจัยที่นำไปสู่การล่มสลายอันเกิดจากพฤติกรรมของคิโยะโมะริที่ขัดต่อพระประสงค์ของเทพ และการต่อต้านอำนาจของกรรม นอกจากนี้ระหว่างฉากเหตุอาเพศผู้เขียนยังเล่าย้อนความหลังถึงความรุ่งเรืองของคิโยะโมะริจากผลบุญของการถวายกลอนแต่เทพ ทำให้ผู้อ่านมองเห็นถึงพฤติกรรมของคิโยะโมะริที่เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตที่เคยเป็นผู้มีความเคารพเลื่อมใสต่อเทพกลายเป็นผู้ที่เพิกเฉยไม่รับฟังพระประสงค์ของเทพ ยิ่งไปกว่านั้นผู้เขียนยังสะท้อนถึงการยึดติดในอำนาจของคิโยะโมะริจากฉากปิดท้ายเมื่อคิโยะโมะริไม่ยอมรับนิมิตจากเทพที่ชี้ถึงการสิ้นสุดอำนาจของตระกูลทะอิระ ลักษณะการนำเสนอดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ผู้เขียนฉบับเอ็นเงียวพยายามชี้ว่าการกระทำของนักรบเป็นปมเหตุที่นำไปสู่การเสื่อมอำนาจ ในขณะที่อำนาจของกรรมและโดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจของเทพเป็นตัวแปรสำคัญในการกำหนดชะตากรรมของนักรบ รวมไปถึงความรุ่งเรืองหรือการล่มสลายของทั้งตระกูล

คำ

สำคัญ

เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ,
ย้ายเมืองหลวง, เหตุอาเพศ,
ฟูกุซะระ, คิโยะโมะริ

Bizarre Events after the Relocation of the Capital, Depicted in “The Tale of Heike”

Kanapat Ruenpirom

Abstract

This article aimed to study the presentation of bizarre events after Taira no Kiyomori relocated the capital to Fukuhara in “The Tale of Heike”, Engyou edition. The study found that the writer of the Engyou edition not only presented bizarre events in terms of bad omens, but also presented Kiyomori’s behavior, which conflicted with the will of the gods and resisted the power of karma. These factors were believed to lead to the Taira clan collapse. In addition, the writer also used flashbacks to the prosperity of Kiyomori that resulted from the good deeds of composing the poem to the gods. This persuaded the reader to realize Kiyomori’s behavior that changed from a person that believed in gods to become a person that ignored the will of the gods. Furthermore, the writer reflected the adherent in power of Kiyomori when he didn’t accept the gods’ revelation telling him about the Taira clan collapse. This presentation reflected that the writer of the Engyou edition tried to point out that the warrior’s behavior was an important factor that resulted in the decline of power. In addition the power of Karma, especially the power of the gods, was a key variable in determining the fate of the warriors as well as the prosperity or collapse of the whole clan.

Key words

Tale of Heike, Relocation of the capital, Bizarre event, Fukuhara, Kiyomori

1. บทนำ

นิยายสงครามเรื่อง “เฮอิเกะโมะโนะนะงะตะริ” (『平家物語』)¹ มีเนื้อหากล่าวถึงการก้าวขึ้นมามีอำนาจของนักรบที่มีนามว่าทะอิระ โนะ คิโยะโมะริ (平清盛) เขาไม่เพียงกุมอำนาจด้านการปกครองเท่านั้น แต่ยังเข้ามามีบทบาทในราชสำนัก โดยให้บุตรสาวอภิเษกกับจักรพรรดิ รวมทั้งผลักดันให้พระโอรสซึ่งเกิดจากบุตรสาวของตนขึ้นครองราชย์ ในเวลาต่อมา การที่คิโยะโมะริได้เป็นพระอัยยิกาของจักรพรรดินับได้ว่าเป็นช่วงที่ตระกูลทะอิระเรืองอำนาจสูงสุด นอกจากนี้สิ่งที่เป็นหลักฐานยืนยันถึงอำนาจของคิโยะโมะริคือการย้ายเมืองหลวงจากเมืองเกียวโตไปยังเมืองฟูกุซะระ (福原)² ในวันที่ 2 เดือน 6 ค.ศ.1180 ทั้งนี้ตามธรรมเนียมโบราณการย้ายเมืองหลวงเป็นอำนาจของจักรพรรดิ แต่เพียงเท่านั้น การกระทำของคิโยะโมะริครั้งนี้จึงเป็นเสมือนเครื่องชี้ให้เห็นถึงการก้าวเข้าสู่ยุคสมัยที่นักรบเข้ามามีบทบาทต่อราชสำนักและการปกครองอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ทั้งนี้ผู้วิจัยจะขอเล่าถึงความสำคัญของเมืองฟูกุซะระ และสาเหตุที่คิโยะโมะริตัดสินใจย้ายเมืองหลวงโดยสังเขปดังนี้

ก่อนย้ายเมืองหลวงมาที่เมืองฟูกุซะระเดิมทีตระกูลทะอิระตั้งศูนย์กลางอำนาจที่โระกุซะระ (六波羅) ในเมืองเกียวโต ต่อมาในปีค.ศ. 1169 คิโยะโมะริย้ายมาพำนักที่เมืองฟูกุซะระ ตระกูลทะอิระจึงมีศูนย์กลางอำนาจทั้งในเมืองเกียวโตและเมืองฟูกุซะระในเวลาเดียวกัน ขณะที่คิโยะโมะริพำนักที่เมืองฟูกุซะระนั้น เขาได้วางนโยบายทางการค้าโดยพัฒนาท่าเรือเพื่อให้ชาวจีนในราชวงศ์ซ่ง (宋代)

นำสำเภาเข้ามาเทียบท่าค้าขายกับชาวญี่ปุ่นได้สะดวกขึ้น อย่างไรก็ตามจุดประสงค์หลักที่ทำให้คิโยะโมะริย้ายมาอยู่ที่เมืองฟูกุซะระเป็นเวลาถึง 11 ปีก่อนตัดสินใจย้ายเมืองหลวงนั้นไม่ใช่เพียงเพื่อผลประโยชน์ทางการค้า หากแต่เป็นกุศโลบายในการหลีกเลี่ยงแรงกดดันจากฝ่ายจักรพรรดิสละราชย์โกะมิระกะวะ (後白河院) เพื่อให้ตระกูลบริหารงานได้อย่างอิสระ อาจกล่าวได้ว่าการตั้งศูนย์กลางอำนาจไว้ทั้งในเมืองหลวงและเมืองฟูกุซะระที่อยู่ห่างออกไปนั้นถือเป็นกุศโลบายอันชาญฉลาดในการสร้างอำนาจของตระกูลทะอิระ อย่างไรก็ตามกุศโลบายนี้ได้ผลเพียงระยะหนึ่งเท่านั้น ต่อมากิดกระแสดต่อต้านตระกูลทะอิระทั้งในราชสำนัก กลุ่มนักรบ และพระนิกบวช คิโยะโมะริจึงตัดสินใจย้ายเมืองหลวงมาที่เมืองฟูกุซะระเพื่อขจัดอิทธิพลของกลุ่มผู้ต่อต้านที่อยู่ในเมืองหลวง

การย้ายเมืองหลวง นอกจากจะมีจุดประสงค์เพื่อกำจัดอิทธิพลของกลุ่มต่อต้านแล้ว ทะกะฮะชิ มะซะฮะอะกิ (高橋昌明, 2009, pp.16-18) ยังวิเคราะห์ว่า เดิมทีคิโยะโมะริต้องการขยายอำนาจไปยังราชสำนัก การย้ายเมืองหลวงจึงถือเป็นโอกาสอันดีที่จะทำให้ผู้คนเปิดใจรับรูปแบบการเมืองแบบใหม่ภายใต้รัฐบาลของตระกูลทะอิระ รวมทั้งการเปิดศักราชใหม่ของจักรพรรดิอันโตะกุ (安徳天皇) ผู้มีสายเลือดของตระกูลทะอิระ

อย่างไรก็ตามการย้ายเมืองหลวงกลับตามมาด้วยอุปสรรคปัญหาจำนวนมาก เช่น การใช้บ

¹ ไม่ปรากฏหลักฐานระบุถึงปีที่แต่งและผู้แต่งที่แน่ชัด อย่างไรก็ตามสันนิษฐานว่าเรื่อง “เฮอิเกะโมะโนะนะงะตะริ” เขียนขึ้นระหว่างค.ศ.1230-1240 ซึ่งตรงกับช่วงต้นสมัยคะมะกุระ ผู้แต่งคือยุกินะชะ (行長) เนื้อเรื่องกล่าวถึง ความรุ่งเรืองจนถึงการล่มสลายของนักรบตระกูลทะอิระ (平氏) และการขึ้นมามีอำนาจของนักรบตระกูลมิยะโมะโตะ (源氏)

² ปัจจุบันตั้งอยู่ที่แถบฮิระโนะ (平野) เมืองโกเบ (神戸市) จ.เฮียวโงะ (兵庫県)

ประมาณจำนวนมหาศาลในการก่อสร้าง ความไม่พร้อมด้านการวางผังเมืองเนื่องจากลักษณะพื้นที่ของเมืองฟูกุซะระแคบกว่าเมืองหลวงเก่า รวมไปถึงความทุกข์ใจของผู้คนยามที่เห็นเมืองหลวงเก่าตกอยู่ในสภาพรกร้าง อาจกล่าวได้ว่าการย้ายเมืองหลวงครั้งนี้ได้นำพาความทุกข์อย่างแสนสาหัสให้แก่ผู้คนตั้งแต่ชนชั้นขุนนางไปจนถึงชาวบ้านทั่วไป³ นอกจากนี้ภายหลังจากย้ายเมืองหลวงได้ไม่นานในเมืองฟูกุซะระยังเกิดอาเพศขึ้นหลายครั้ง อุบัติเหตุและอาเพศที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทำให้คิโยะโมะริจำต้องย้ายเมืองหลวงกลับเมืองเกียวโตในเดือน 11 ค.ศ. 1180 ภายหลังจากย้ายมายังเมืองฟูกุซะระได้เพียง 6 เดือนเท่านั้น

การย้ายเมืองหลวงโดยคิโยะโมะริผู้ซึ่งเป็นเพียงนักรบคนหนึ่งนั้นถือเป็นการกระทำผิดธรรมเนียมการปกครอง อีกทั้งยังทำให้สังคมเกิดความวุ่นวายอย่างกว้างขวาง การกระทำครั้งนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นการก่อกรรมครั้งร้ายแรงที่สุดของคิโยะโมะริในด้านการปกครอง งานวิจัยหลายฉบับวิเคราะห์ตรงกันว่าผู้เขียนเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” เล่าถึงเหตุอาเพศในเมืองฟูกุซะระเพื่อชี้ให้เห็นว่าการย้ายเมืองหลวงครั้งนี้เป็นสิ่งผิดปกติ รวมทั้งยังต้องการสื่อให้ผู้อ่านเห็นถึงกลางร้ายบอกถึงการล่มสลายของตระกูลทะอิระ อย่างไรก็ตามการเล่าเหตุอาเพศในเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” แต่ละฉบับนั้นมีรายละเอียดที่ต่างกันไป จึงนับเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่าผู้เขียนต้องการสะท้อนนัยยะที่มีต่อการล่มสลายของตระกูลทะอิระไว้อย่างไร

2. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ผู้เขียนเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” ฉบับเอ็นเงียว (延慶本) นำเสนอเหตุอาเพศจากการย้ายเมืองหลวงไว้ละเอียดกว่าฉบับอื่นๆ ทั้งนี้ประเด็นข้อแตกต่างระหว่างฉบับเอ็นเงียวกับฉบับอื่นที่มักมีการหยิบยกขึ้นมาวิเคราะห์คือ การบรรยายสภาพวิญญานโดยเน้นส่วนคออะซะซะระ โยะมิโกะ (麻原美子, 1987, pp. 1-20) วิเคราะห์ลักษณะการบรรยายดังกล่าวว่าอาเพศในฉบับเอ็นเงียวนอกจากจะเป็นลางบอกการล่มสลายของตระกูลทะอิระแล้ว ยังมีนัยสื่อถึงความตายของคิโยะโมะริด้วยเช่นกัน

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นสอดคล้องกับบทวิเคราะห์ข้างต้น อย่างไรก็ตามนอกจากประเด็นเรื่องการบรรยายสภาพคอแล้ว ยังมีข้อแตกต่างจากฉบับอื่นๆ ซึ่งไม่อาจมองข้ามไปได้ เช่น พฤติกรรมของคิโยะโมะริที่เพิกเฉยต่อนิมิตจากเทพ การพูดตอบโต้กับวิญญานโดยยืนยันความชอบธรรมในการปกครองของตระกูลทะอิระ จากการบรรยายลักษณะพฤติกรรมของคิโยะโมะริดังกล่าวทำให้สันนิษฐานได้ว่า ผู้เขียนฉบับเอ็นเงียวอาจไม่ได้นำเสนอเหตุอาเพศเพียงเพื่อชี้ถึงกลางร้าย หากแต่ยังให้พฤติกรรมของตัวละครเป็นเครื่องสะท้อนนัยบางประการที่มีต่อการล่มสลายด้วยเช่นกัน

นอกจากลักษณะการบรรยายในฉากอาเพศแล้ว ฉบับเอ็นเงียวยังมีข้อแตกต่างจากฉบับอื่นๆ อีกประการหนึ่งคือ ผู้เขียนเล่าตำนานความรุ่งเรืองของคิโยะโมะริจากผลบุญของการถวายกลอนแด่เทพ โดยนำเสนอแทรกไว้ระหว่างฉาก

³ การย้ายเมืองหลวงไปที่เมืองฟูกุซะระปรากฏในบันทึกเรื่อง “โองไก” (『方丈記』) ของคะโมะโนะโมะริ (鴨長明) ด้วยเช่นกันโมะริบรรยายถึงความลำบากของผู้คนในเมืองหลวงเก่าที่ต้องรื้อบ้านเรือน และนำไม้ผุเป็นแพลงไปตามแม่น้ำเพื่อนำไปปลูกสร้างยังเมืองหลวงใหม่ เมืองหลวงเก่าค่อยๆ กลายสภาพเป็นเมืองรกร้าง ในขณะที่การก่อสร้างเมืองหลวงใหม่ก็ยังดำเนินการไม่เสร็จ ชาวบ้านที่เคยมีถิ่นฐานเดิมในเมืองฟูกุซะระต้องถูกไล่ไปที่อาศัยที่อื่น เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้ “ผู้คนต่างรู้สึกเคืองแค้นประหนึ่งเมฆที่ลอยลอยอยู่บนท้องฟ้า” 「ありとしある人は、皆浮雲の思ひをなせり」

เหตุอาเพศ แม้จะมีงานวิจัยวิเคราะห์ว่าตำนานดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงผลบุญจากการแต่งกลอน (歌德) อย่างไรก็ตามยังไม่มีการวิจัยที่ศึกษาว่า เหตุใดผู้เขียนจึงเล่าที่มาของความรุ่งเรืองของคิโยะโมะริ แทรกกระหว่างฉากอาเพศ ตำนานนั้นเชื่อมโยงกับการล่มสลายของตระกูลทะอิระอย่างไร

ฉะนั้นในบทความนี้ผู้วิจัยจะพิจารณาการบรรยายเหตุอาเพศ โดยมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์พฤติกรรมของคิโยะโมะริ รวมทั้งนัยจากการแทรกตำนานที่มาของความรุ่งเรืองของคิโยะโมะริไว้ระหว่างการเล่นเหตุอาเพศ

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการนำเสนอพฤติกรรมของคิโยะโมะริที่สะท้อนจากเหตุอาเพศภายหลังย้ายเมืองหลวงในนิยายสงครามเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” ฉบับเอ็นเงียว การศึกษานี้จะทำให้เข้าใจถึงมุมมองของผู้เขียนฉบับเอ็นเงียวที่มีต่อเหตุปัจจัยที่นำไปสู่การล่มสลายของตระกูลทะอิระ รวมทั้งอำนาจของเทพและอำนาจของกรรมที่ส่งผลต่อชะตากรรมของนักรบผู้ก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำการปกครอง นอกจากนี้ผลการศึกษายังเป็นภาพสะท้อนความคิดของผู้คนในสมัยกลางที่มีต่อคุณสมบัติของนักรบในการเป็นผู้นำที่ดีในการปกครองด้วยกัน

4. สมมติฐานการวิจัย

ผู้เขียนฉบับเอ็นเงียวเล่าเหตุอาเพศเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของตระกูลทะอิระที่กำลัง

เสื่อมสลายเพราะการกระทำของคิโยะโมะริที่ขัดต่อพระประสงค์ของเทพ รวมทั้งผลกรรมที่คิโยะโมะริเป็นผู้ก่อ นอกจากนี้การเล่าย้อนความหลังถึงตำนานความรุ่งเรืองของคิโยะโมะริจากผลบุญของการถวายกลอนแต่เทพยังทำให้ผู้อ่านมองเห็นถึงพฤติกรรมของคิโยะโมะริที่เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตที่เคยเป็นผู้มีศรัทธาต่อเทพกลายเป็นผู้ที่มุ่งสร้างอำนาจโดยมองข้ามพระประสงค์ของเทพ ลักษณะการนำเสนอดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ผู้เขียนฉบับเอ็นเงียวพยายามชี้ว่าการกระทำของนักรบเป็นปมเหตุที่นำไปสู่การเสื่อมอำนาจ ในขณะที่อำนาจของกรรมและโดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจของเทพเป็นตัวแปรสำคัญในการกำหนดชะตากรรมของนักรบที่ก้าวมาเป็นผู้ปกครอง รวมไปถึงความรุ่งเรืองหรือการล่มสลายของทั้งตระกูล

5. ขอบเขตและวิธีการวิจัย

ศึกษาการนำเสนอเหตุอาเพศภายหลังจากย้ายเมืองหลวงในเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” (『平家物語』) ฉบับเอ็นเงียว (延慶本) โดยมุ่งเน้นที่จะวิเคราะห์พฤติกรรมของคิโยะโมะริ รวมทั้งพิจารณานัยที่สะท้อนจากการเล่าที่มาของความรุ่งเรืองของคิโยะโมะริแทรกกระหว่างการเล่นเหตุอาเพศ นอกจากนี้ผู้วิจัยยกเนื้อหาบางฉากที่ปรากฏในฉบับคะกุอิชิ (覚一本) ขึ้นมาเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างของลักษณะการนำเสนอในฉบับเอ็นเงียวได้ชัดเจนขึ้น⁴

⁴ นิยายสงครามเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” ฉบับเอ็นเงียวกล่าวกันว่าเป็นฉบับที่เหลือเค้าโครงรูปประโยคแบบดั้งเดิมมากที่สุด เล่มที่ใช้ในปัจจุบันมีที่มาจากฉบับที่คัดลอกในปีเอ็นเงียวที่ 2 (ค.ศ.1309) มีลักษณะการนำเสนอที่เน้นการยกย่องวีรกรรมของโยะริโตะโมะ ฉบับคะกุอิชิเป็นฉบับที่นิยมอ่านในปัจจุบัน เนื่องจากมีลักษณะการเรียบเรียงเนื้อเรื่องที่กระชับ ผู้เขียนเน้นการเล่นฉากชะตากรรมของตระกูลทะอิระภายหลังแพ้สงคราม

6. บทวิเคราะห์

ตารางที่ 1 เหตุอาเพศภายหลังจากย้ายเมืองหลวงในฉบับเอ็นเงียวและฉบับคะกุอิชิ

	ฉบับเอ็นเงียว	ฉบับคะกุอิชิ
A	วันที่ 11 เดือน 6 ค.ศ. 1180 ขุนนางฝันว่าเหล่าเทพที่ศาลเจ้าอิเซไม่ทรงยอมรับการย้ายเมืองหลวง	-
B	วันที่ 16 เดือน 6 ค.ศ. 1180 เทพอิทซุชิมิเะเข้าสิงร่างหญิงคนหนึ่งและมีพระประสงค์ลงมา จึงต้องระงับการดำเนินงานสร้างเมืองหลวงใหม่ชั่วคราวระยะหนึ่ง	-
C	วันที่ 22 เดือน 6 ค.ศ. 1180 มีดอกบัวบาน 2 ดอกในก้านเดียว	-
※ア	ประมาณหลังวันที่ 10 เดือน 8 ค.ศ. 1180 ขุนนางแต่งกลอนชมจันทร์แสดงความรู้สึกหววนหาเมืองหลวงเก่า	○
※イ	ตำนานที่มาของความรุ่งเรืองของคิโยะโมะริ	-
D	ครั้งที่ 1 : คิโยะโมะริเห็นวิญญาณขณะชมจันทร์ - วิญญาณมีร่างสูงใหญ่ บางตนไม่มีตา	- คิโยะโมะริเห็นวิญญาณขณะกำลังนอนอยู่ - วิญญาณปรากฏเป็นใบหน้าขนาดใหญ่
E	ครั้งที่ 2 : คิโยะโมะริเห็นวิญญาณขณะชมจันทร์ - วิญญาณปรากฏในลักษณะคอขนาดใหญ่และมีเลือดติดอยู่	- คิโยะโมะริเห็นวิญญาณในคำคืนหนึ่ง - วิญญาณปรากฏในลักษณะเสียงต้นไม้ใหญ่ล้ม และเสียงหัวเราะของคนราว 20-30 คน - คิโยะโมะริให้นักบริบมาอารักขา แต่เมื่อนักบริบทันธนูไปทางต้นเสียง ปรากฏว่าลูกธนูที่ยิงออกไปกลับไม่มีเสียงออกมา พอหันธนูผิดทางก็มีเสียงวิญญาณหัวเราะเยาะตามมา ⁵
F	ครั้งที่ 3 : คิโยะโมะริเห็นวิญญาณขณะชมจันทร์ - วิญญาณปรากฏในสภาพค่อมมี 6 ตา	- คิโยะโมะริเห็นวิญญาณหลังตื่นนอนตอนเช้า - วิญญาณปรากฏในสภาพซากกระดูกกระจายอยู่เต็มสวน ซากกระดูกเหล่านั้นกลิ้งไปมา จากนั้นก็รวมตัวเป็นร่างสูงใหญ่ นอกจากนี้มีวิญญาณที่ปรากฏเป็นศีรษะขนาดใหญ่มีตانبไม่ถ่วงจ้องเขม็งมาที่คิโยะโมะริ
G	-	มีหนุมมาทำรังออกลูกที่หางม้า
H	นักบริบฝันว่าพระโพธิสัตว์อะชิมันสั่งให้เทพอิทซุชิมิเะเอาดาบคืนจากคิโยะโมะริและให้มอบแก่อิโตะโมะ	○

(※ เรื่องเล่าแทรกซึ่งไม่มีเหตุอาเพศเกิดขึ้น ○ ปรากฏตรงกันหรือคล้ายคลึงกัน - ไม่ปรากฏ)

⁵ คนญี่ปุ่นในสมัยโบราณมีความเชื่อว่าเสียงตึกกลับเวลาเหนียวสายธนูจะช่วยขับไล่ปีศาจได้

หากพิจารณาความแตกต่างด้านจำนวนครั้งและระยะเวลาที่เกิดเหตุอาเพศในฉบับเอ็นเงียวและฉบับคะกุอิชิจะเห็นได้ว่า หลังจากย้ายเมืองหลวงในวันที่ 2 เดือน 6 ค.ศ.1180 ผู้เขียนฉบับเอ็นเงียวเล่าเหตุอาเพศ 7 ครั้ง ซึ่งเหตุอาเพศ 3 ครั้งแรก (A, B, C) เกิดภายหลังจากย้ายเมืองหลวงได้ไม่ถึงหนึ่งเดือน ส่วนครั้งที่ 4-7 (D, E, F, H) สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นช่วงประมาณหลังวันที่ 10 เดือน 8 นอกจากนี้อาเพศ D, E, F ผู้เขียนฉบับเอ็นเงียวยังเล่าในลักษณะเหตุการณ์ต่อเนื่องในคำคืนเดียวกัน ในขณะที่ฉบับคะกุอิชิผู้เขียนเล่าเหตุอาเพศ 5 ครั้ง (D, E, F, G, H) ซึ่งทั้ง 5 ครั้งเกิดขึ้นช่วงประมาณหลังวันที่ 10 เดือน 8

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าแม้ว่าจำนวนครั้งที่เกิดอาเพศของทั้งสองฉบับจะไม่แตกต่างกันมากนัก แต่เหตุอาเพศในฉบับคะกุอิชิเกิดขึ้นในช่วงเดือนเดียวกันทั้งหมด กล่าวคือช่วงประมาณหลังวันที่ 10 เดือน 8 หรือ 2 เดือนหลังย้ายเมืองหลวง ในขณะที่ฉบับเอ็นเงียวสามารถแบ่งช่วงเวลาที่เกิดอาเพศได้เป็น 2 ระยะเวลา คือ ช่วงเดือนแรกหลังย้ายเมืองหลวงและช่วง 2 เดือนหลังย้ายเมืองหลวง นอกจากนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าทั้งสองฉบับเล่าฉากแต่งกลอนชมจันทร์แทรกไว้ในฉากอาเพศเช่นเดียวกัน (※A) แต่ฉบับเอ็นเงียวมีตำนานที่มาของความรุ่งเรืองของคิโยะโมะริแทรกเพิ่มเติมไว้อีกหนึ่งเรื่อง (※A)

จากช่วงเวลาที่เกิดอาเพศดังปรากฏในตารางข้างต้น ผู้วิจัยจะขอวิเคราะห์เหตุอาเพศโดยแบ่งเป็น 2 ระยะเวลาตามฉบับเอ็นเงียว คือ ช่วงเดือนแรกหลังย้ายเมืองหลวงและช่วง 2 เดือนหลังย้ายเมืองหลวง จากนั้นผู้วิจัยจะวิเคราะห์การนำเสนอตำนานที่มาของความรุ่งเรืองของคิโยะโมะริแทรกเหตุอาเพศเป็นลำดับถัดไป

6.1 อาเพศที่เกิดขึ้นช่วงเดือนแรกหลังย้ายเมืองหลวง

A วันที่ 11 เดือน 6 ค.ศ.1180 เหล่าเทพที่ศาลเจ้าอิเซะไม่ยอมรับการย้ายเมืองหลวง
 去十一日ノ夜、帥大納言隆季卿、
 福原ニシテ夢ヲ見ラレケルハ、大ナル屋
 ノ透タルアリ。其内ニ隆季坐セリ。
 庇ノ房ニ女房アリ。築垣ノ外ニ
 ハラノハト咲声頻也。我問之、女房
 答曰ク、「此コソ八都遷ヨ。大神宮
 (伊勢大神宮：執筆者注)ノ不受給
 事ニテ候ゾ」ト云ヘリ。即驚テ、又寝
 リ、同様ニ又被見ケリ。恐怖シテ禅
 門ニ被申タリケレドモ、此ヲ不被
 信ケリ。

คืนวันที่ 11 ที่ผ่านมา ตอนโนเซะซิดะอินะงน
 ทะกะซุอะมาพักที่เมืองฟุกุฮะระะ ได้ฝัน
 เห็นห้องขนาดใหญ่มีลักษณะโปร่งแสง
 ขณะที่ทะกะซุอะนั่งอยู่ในห้องนั้นก็มีหญิง
 รับใช้คนหนึ่งอยู่ในห้องริมระเบียงทาง
 เดิน นางเปล่งเสียงหัวเราะดังกังวานไปถึง
 กำแพงด้านนอก พอเอ่ยถาม นางก็ตอบ
 กลับมาว่า “เรื่องที่พวกเจ้าย้ายเมืองหลวงนะ
 เหล่าทวยเทพ (ที่ศาลเจ้าอิเซะ) ไม่ได้ทรงเห็น
 ดีเห็นงามด้วยหรอกนะ” ทะกะซุอะพลัน
 ตกใจตื่นขึ้นมา หลังจากนั้นเขาพยายาม
 ช่มตานอน ทว่าก็ยังฝันวนเวียนอยู่แบบนี้
 ทะกะซุอะหวาดผวาจนต้องไปเล่าให้
 คิโยะโมะริฟัง แต่คิโยะโมะริกลับไม่เชื่อ
 ลิงที่เขาเล่าแต่อย่างใด

(ฉบับเอ็นเงียว เล่ม 1 น. 415-416)

B วันที่ 16 เดือน 6 ค.ศ. 1180 พระประสงค์
 จากเทพอิทซุกุชิมะทำให้ต้องงตมารกิจ
 ออกตรวจพื้นที่

同(六月:執筆者注)十六日、大夫史隆職、実験ノ為ニ史生ヲ遣ス。午剋バカリニ俄又止ラレニケリ。此ハ安芸一宮(厳島大明神:執筆者注)、アル女ニ付テ託宣シ給ケル故トゾ聞エシ。地点ノ事、日々ニ改定、直事ニ非ズ。明神納受シ給ハスト云事掲焉

วันที่ 16 เดือนปีเดียวกันนั้น (เดือน 6 ค.ศ. 1180) ตะอิฟุมิ ทะกะโมะโตะเรียกตัวขุนนางตำแหน่งมิโมให้ไปออกตรวจพื้นที่แต่พอถึงช่วงประมาณเที่ยง จู่ๆ ก็มีเหตุให้ต้องงดไปอีก ได้ข่าวว่าสาเหตุเป็นเพราะเทพอิชิโนะมิยะแห่งเมืองอะกิ (เทพอิทซุกุมิยะ) เข้าสิงร่างหญิงคนหนึ่งและทรงมีพระประสงค์ลงมา นับเป็นเรื่องแปลกที่การกำหนดผังเมืองเปลี่ยนแปลงไม่เว้นแต่ละวัน เทพอิทซุกุมิยะคงไม่ทรงยอมรับการย้ายเมืองหลวงครั้งนี้เป็นแน่

(ฉบับเอ็นเงียว เล่ม 1 น. 415)

C วันที่ 22 เดือน 6 ค.ศ.1180 มีดอกบัวบาน 2 ดอกในก้านเดียว

同廿二日、法勝寺ノ池ノ蓮、一茎二二ノ花開タリ。辰ノ剋二見付テ、彼寺ヨリ奏聞ス。本朝二八舒明以後此事無シ。其徴不空。先里内裏ヲ可被造之由、有^レ議定、五条大納言邦綱卿、可被造進之由、入道被計^レ申ケレバ

วันที่ 22 เดือนปีเดียวกันนี้ ดอกบัวในสระวัดฮมโถมิชิบาน 2 ดอกในก้านเดียวกัน มีคนมาเห็นช่วงราวๆ 8 โมง จึงนำความไป

บอกแก่ท่านคิโยะโมะริ ในญี่ปุ่นเคยเกิดปรากฏการณ์แบบนี้ครั้งสุดท้ายในสมัยจักรพรรดิโจะเมะอิ และแล้วปรากฏการณ์นี้ก็สูญหายไป เมื่อคิโยะโมะริคิดวางแผนว่าจะประชุมเรื่องสร้างพระราชวังเป็นลำดับแรก แล้วให้โกะโจโนะตะอินงะนุคินิทซุนะเป็นผู้สร้างถวาย

(ฉบับเอ็นเงียว เล่ม 1 น. 416)

จะเห็นได้ว่าหลังจากย้ายเมืองหลวงในวันที่ 2 เดือน 6 ค.ศ. 1180 ได้ 9 วันก็เกิดเหตุอาเพศครั้งแรกขึ้น (A) และครั้งที่สอง (B) เกิดขึ้นห่างจากครั้งแรกเพียง 5 วัน ส่วนครั้งที่สาม (C) เกิดห่างจากครั้งที่สองเพียง 6 วัน นอกจากนี้อาเพศ A, B ยังชี้ให้เห็นว่าเหล่าเทพอิเซะ (伊勢大神宮) ซึ่งเป็นเทพระดับสูงผู้คุ้มครองจักรพรรดิและราชวงศ์ (皇祖神)⁶ หรือแม้แต่เทพอิทซุกุมิยะ (厳島大明神) ซึ่งเป็นเทพผู้คุ้มครองตระกูลทะอิระเองต่างก็ไม่ทรงยอมรับการย้ายเมืองหลวงครั้งนี้ ส่วนอาเพศ C นั้นผู้เขียนไม่ได้เขียนอย่างชัดเจนว่าการที่ดอกบัวบาน 2 ดอกในก้านเดียวเป็นกลางร้าย อย่างไรก็ตามมีประเด็นที่น่าสนใจคือคำกล่าวที่ว่า “ในญี่ปุ่นเคยเกิดปรากฏการณ์แบบนี้ครั้งสุดท้ายในสมัยจักรพรรดิโจะเมะอิ” 「本朝二八舒明以後此事無シ」 ในวรรณกรรมเรื่อง “นิฮอนโถะกิ” 『日本書紀』)⁷ มีบันทึกกล่าวถึงดอกบัวบาน 2 ดอกในก้านเดียวว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดในรัชสมัยของจักรพรรดิโจะเมะอิ วันที่ 7 เดือน 7 ค.ศ. 635 ดังความว่า 「是月、瑞蓮生二於劍池一。一茎二花。」 “เดือนนี้มีดอกบัวลักษณะแปลกประหลาดบานในสระน้ำที่ซุรุจิ ดอกบัว 2 ดอกผลิบานในก้านเดียว” (ตอนที่ 23 เล่ม 3 น. 129) จากข้อความดังกล่าวจะเห็น

⁶ ตั้งแต่สมัยเฮอันเป็นต้นมาผู้คนนับถือทั้งเหล่าเทพอิเซะและพระโพธิสัตว์อะชิมันในฐานะเทพผู้คุ้มครองประเทศเช่นเดียวกัน

⁷ “นิฮอนโถะกิ” เป็นหนังสือบันทึกทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยจักรพรรดิจิเมมุ (神武天皇)

ได้ว่า ผู้เขียนเรื่อง “นิฮนโอะเกกิ” ไม่ได้ระบุว่า เป็น ลางดีหรือร้าย อย่างไรก็ตามในเดือน 5 ค.ศ. 636 ซึ่งเป็นปีถัดมาเกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่และเดือน 6 ในปีเดียวกันนี้ยังเกิดไฟไหม้ที่ตำหนักโอะกะกะโมะโตะ (岡本宮) ทำให้จักรพรรดิโจะเอะมัตสึต้องทรงย้ายไปประทับที่ตำหนักทะนะกะ (田中宮) นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าในเรื่อง “นิฮนโอะเกกิ” เหตุการณ์ ดอกบัวบาน 2 ดอกในก้านเดียวกันปรากฏในรัชสมัยของจักรพรรดินีโคจิโยะกุ (皇極天皇) ในเดือน 6 ค.ศ. 644 ดังความว่า 「戊申、於二剣池蓮中一、有二一茎二萼者一。豊浦大臣(蘇我蝦夷: 執筆者注)、妄推曰、是、蘇我臣將レ米之瑞也」 “วันที่ซุจิโนะเอะซุรุ ในกอบัวที่สระน้ำที่ซุรุจิ มีดอกบัว 2 ดอกผลิบานในก้านเดียวกัน นายพลโทะยูระ(โทะซงะ โนะ เอะมิมิ)เห็นดังนั้นก็คาดเดาไปเองว่า “นี่ต้องเป็นนิมิตที่ชี้ว่าตระกูลโทะซงะของข้าจะต้องประสบความรุ่งเรืองเป็นแน่” (ตอนที่ 24 เล่ม 3 น. 148) จากข้อความนี้จะเห็นได้ว่าผู้เขียนไม่ได้ชี้ว่าเป็นลางดีหรือร้ายเช่นกัน หากแต่นายพลโทะยูระหรือโทะซงะ โนะ เอะมิมิ (蘇我蝦夷) “คาดเดาไปเอง” 「妄推」ว่าเป็นนิมิตที่ชี้ถึงความรุ่งเรือง อย่างไรก็ตามปีถัดมาในเดือน 6 ค.ศ. 645 เจ้าชายทะนะกะโนะโอเอะ (中大兄皇子) ได้ก่อรัฐประหารล้มล้างตระกูลโทะซงะในสงครามอิธมิ (乙巳の变) ขึ้น และในสงครามครั้งนั้นโทะซงะ โนะ อิรุกะ (蘇我入鹿) ถูกลอบสังหาร ส่วนเอะมิมิผู้เป็นบิดาปลิดชีพตนเอง การก่อรัฐประหารครั้งนี้เป็นผลให้ตระกูลโทะซงะล่มสลายลงในที่สุด

เหตุการณ์ที่ดอกบัวบาน 2 ดอกในก้านเดียวกันดังที่ปรากฏในเรื่อง “นิฮนโอะเกกิ” แม้จะไม่ได้มีการชี้ชัดว่าเป็นลางร้าย หากแต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามมาทำให้อาจสันนิษฐานได้ว่า การที่ดอกบัวบาน 2 ดอกในก้านเดียวกันนั้นเป็นสิ่งผิดปกติและถือเป็นลางบอกเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

เช่น ภัยพิบัติต่างๆ รวมทั้งการล่มสลายของตระกูลผู้มีอำนาจ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาพฤติกรรมของคิโยะโมะริที่ใช้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นโอกาสในการดำเนินการสร้างเมืองต่อไปโดยไม่สนใจพระประสงค์จากเทพยังสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมของคิโยะโมะริที่มีความเชื่อมั่นในอำนาจของตนเอง เฉกเช่นเดียวกับพฤติกรรมของเอะมิมิที่เชื่อว่าเหตุการณ์นี้เป็นลางดีที่นำไปสู่ความรุ่งเรืองโดยไม่เฉลียวใจว่าในอนาคตอันใกล้ตระกูลจะล่มสลายลงในที่สุด

จากบทวิเคราะห์เหตุดาวเพกาศ (A, B, C) ดังข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนเล่าเหตุดาวเพกาศที่เกิดขึ้นทันทีหลังจากย้ายเมืองหลวง อีกทั้งยังเกิดขึ้นต่อเนื่องกัน 3 ครั้งในระยะเวลาสั้นๆ ทำให้ผู้อ่านเห็นถึงวิกฤติของการย้ายเมืองหลวงได้อย่างชัดเจนขึ้น นอกจากนี้การกล่าวถึงเหล่าเทพที่ศาลเจ้าอิเซะซึ่งถือเป็นเทพผู้มีอำนาจสูงสุด รวมทั้งเทพอิซุคุมิเมะผู้คุ้มครองตระกูลทะอิระขึ้นมาให้เห็นได้ว่า ผู้เขียนต้องการเน้นตั้งแต่ต้นฉากว่าการย้ายเมืองหลวงครั้งนี้ไม่อาจเป็นไปได้อย่างรวดเร็วเนื่องจากการฝ่าฝืนพระประสงค์ของเหล่าเทพ อย่างไรก็ตามคิโยะโมะริกลับไม่รับฟังพระประสงค์ของเทพดังส่วนที่ขีดเส้นใต้ A ยิ่งไปกว่านั้นถึงแม้จะมีปรากฏการณ์ผิดปกติดังที่มีดอกบัวบาน 2 ดอกในก้านเดียว แต่คิโยะโมะริกลับไม่ได้ถูกใจคิดว่าจะเกิดเหตุร้ายและยังใช้โอกาสนี้เดินทางสร้างเมืองต่อไป ดังจะเห็นได้จากส่วนขีดเส้นใต้ C ในฉบับคะกุอิชิ นั้นช่วงเดือนแรกที่ย้ายเมืองหลวงผู้เขียนนำเสนอพฤติกรรมของคิโยะโมะริที่ติดดินจะเดินทางสร้างเมืองหลวงใหม่ แต่ไม่ได้กล่าวถึงพระประสงค์จากเทพหรือเหตุดาวเพกาศแต่อย่างใด ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าเหตุดาวเพกาศ 3 ครั้งดังที่ยกข้างต้นชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ผู้เขียนฉบับเอ็นเงียวพยายามนำเสนอพฤติกรรมของคิโยะโมะริที่ไม่เพียงบริหารบ้านเมือง

ตามอำเภอใจ แต่ยังมีดั้นในอำนาจของตนจน
กระทำการขัดต่อพระประสงค์ของเหล่าเทพ

6.2 อาเพศที่เกิดขึ้นหลังจากย้ายเมืองหลวง 2 เดือน

จากลำดับเนื้อเรื่องที่ต่อเนื่องกับฉาก ※
ア และ ※イ จึงสันนิษฐานว่าเหตุอาเพศ D, E, F,
H เกิดขึ้นช่วงหลังวันที่ 10 เดือน 8 สำหรับอาเพศ
D, E, F นั้นเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในคำคืนเดียวกัน
ขณะที่คิโยะโมะริกำลังชมจันทร์ ดังจะเห็นได้จาก
ฉากต่อไปนี้

D อาเพศในคืนชมจันทร์ ครั้งที่ 1

月ノ光クマナケレバ、終夜詠メテ居
給ヘルニ、坪ノ内ニ、目一付タル物
ノ、長ケ一丈二尺バカリナルモノ、現
タリ。又傍ニ、目鼻毛無キモノハ、是
ニ二尺バカリ増リタル物アリ。又目三
アルモノハ、三尺計勝リタルアリ。カ
ヽル物共五六十人並ビ立テリ。入道
是ヲ見給テ、「不思議ノ事哉。何物
ナルラム」ト思ヒ給ヘドモ、少モサハ
ガ又躰ニテ、「己レ等八何ニ物ゾ。
アタゴ平野ノ天狗メ等ゴサンメレ。
ナニト浄海ヲタブラカスゾ。罷退キ候
ヘ」ト有ケレバ

แสงจันทร์ส่องกระจ่างฟ้าจนทำให้
คิโยะโมะริเฝ้าเหม่อมองพระจันทร์ตลอด
ค่ำคืน ทันใดนั้นร่างๆ หนึ่งมีตาข้างเดียว
สูงประมาณ 3 ม. 60 ซม. ก็ปรากฏกาย
ขึ้นในสวน จากนั้นทางด้านข้างก็ปรากฏ
ขึ้นมาอีกร่างหนึ่ง ร่างนั้นไม่มีตา ไม่มีจมูก
สูงกว่าร่างก่อนหน้านี้ราว 60 ซม. แล้วก็
ปรากฏอีกร่างมี 3 ตา สูงกว่าร่างที่สอง
ขึ้นไปอีกประมาณ 90 ซม. จากนั้นแต่ละ

ร่างก็เข้ามายืนเรียงรายกันราว 50-60
ตน คิโยะโมะริมองร่างเหล่านั้นพลาง
คิดว่า “ประหลาดจริง นี่มันตัวอะไรกัน”
คิโยะโมะริเฝ้าเฝ้าโดยไม่มีท่าทีหวาดหวั่น
แม้แต่่น้อยว่า “พวกแกเป็นใคร คงเป็นไอ้
พวกปีศาจที่งูที่อะตะงะอิระโนะสึนะ
พวกแกมาหลอกหลอนข้าทำไม จงออกไป
เดี๋ยวนี้”

(ฉบับเอ็นเงียว เล่ม 1 น. 422-423)

彼物共声ノ二申ケルハ、「畏シ
ノ。一天ノ君、万乗ノ主ダニモ
ハタラカシ給ハ又都ヲ、福原へ移トテ、
年来住ナレシ宿所ヲ皆被破テ、朝夕
歎キ悲ム事、劫ヲ経トモ不可忘。此
本意ナサノ恨ヲバ、争カ見セザルベ
キ」トテ、東ヲ指テ飛行又。

ร่างเหล่านั้นเปล่งเสียงตอบพร้อมกันว่า
“ไม่น่าเชื่อ แม้แต่เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน องค์
จักรพรรดิยังไม่ทรงมีพระราชดำริให้ย้าย
เมืองหลวง แต่เจ้ากลับย้ายเมืองหลวงมา
ที่ฟูกุซะระเสียได้ บ้านเรือนที่อาศัยมา
ช้านานต้องพังพินาศ ผู้คนมีแต่ความโศก
เศร้าทั้งเข้าคำ ไม่ว่าจะนานแค่ไหนก็ไม่มี
วันลืมลง ถ้าไม่ได้แค่นจนเข้ากระดูกดำคง
ไม่มาปรากฏให้เห็นแบบนี้หรอก”พูดจบ
ร่างนั้นก็พุ่งตัวหายไปทางทิศตะวันออก

(ฉบับเอ็นเงียว เล่ม 1 น. 423)

อาเพศครั้งแรกเกิดขึ้นขณะที่คิโยะโมะริ
กำลังชมจันทร์ ผู้เขียนบรรยายสภาพวิญญูณ
ที่มาปรากฏตัวโดยเน้นใบหน้าและดวงตาที่ผิด
ประหลาด ความสูงใหญ่ และลักษณะวิญญูณที่มา
ยืนเรียงรายจำนวนมาก ร่างเหล่านั้นไม่ได้เผยตัว
ตนที่แท้จริงออกมา แต่กล่าวคำหึงถึงการย้ายเมือง

หลวงที่ผิดธรรมเนียมการปกครอง และเผยความ
 แค้นที่คิโยะโมะริสร้าง ความทุกข์ให้ผู้คนในเมือง
 หลวงเก่า คำตำหนิดังกล่าว รวมทั้งการพุ่งตัวกลับ
 ไปทางทิศตะวันออกซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองหลวงเก่า
 ทำให้สันนิษฐานได้ว่า ร่างเหล่านั้นอาจเป็นวิญญาณ
 ที่สิงสถิตอยู่ในเมืองหลวงเก่าและได้รับความทุกข์
 ทรมานจากการย้ายเมืองหลวงครั้งนี้ จะเห็นได้ว่าผู้
 เขียนใช้อาเพศที่เกิดขึ้นครั้งแรกในคำคินชมจันทร
 เป็นเครื่องชี้ว่าการย้ายเมืองหลวงเป็นการก่อกรรม
 ที่ร้ายแรง สร้างความเสียหายและความทุกข์ทรมาน
 ให้แก่ผู้คน อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าคิโยะโมะริไม่
 ได้มีท่าทีหวาดกลัวแต่อย่างใด อีกทั้งยังเอ่ยถามตัว
 ตนของวิญญาณเหล่านั้นพร้อมทั้งขับไล่ไปตั้งส่วนที่
 ชิดเส้นใต้

E อาเพศในคินชมจันทร ครั้งที่ 2

入道猶月ヲ詠メテヲハスレバ、中門
 ノ居給ヘル上ニ、以外大ナル物ノ
 踊ル音シケリ。暫ク有テ、坪内ヘ
 飛下タリ。見給ヘバ、只今切タル頭ベ
 ノ血付タルガ、普通ノ頭ベ十計合
 セタル程ナルガ、是ノミナラズ、
 曝レタル頭共アナタコナタヨリ集テ、四五
 十ガ程並ビ居タリ。面々ニ訃リケル
 ハ、「夫諸行無常ハ如来ノ金言ト
 云ナガラ、六道四生ニ沈淪シテ、
 日夜朝暮ノ悪念ヲ起事、併ラアノ入
 道ガ故也。成親卿ガ備中ノ中山ノ
 苔ニ朽チ、俊寛ガ油黄ガ嶋ノ波ニ流
 レシ事、先業ノ所感トハ知ナガラ、
 心憂カリシ事共ナリ」ト面々ニ云
 ケレバ、生頭ベ申ケルハ、「(前略)
 行忠ハ朝敵ニモ非ズ、旧都ヲ執シテ、
 新都ヘ遅ク下タリト云咎ニ依テ、当
 国深夜ノ松西野ト云所ヘ被責下、

無故_頸ヲ被刎_事、哀レト思食サレ
 ズヤ。哀レ、ゲニイツマデ、アノ入道ヲ
 ウラメシト、草ノ陰ニテ見ンズラム」
 ト云ケレバ、

คิโยะโมะริยังคงชมจันทรต่อไป คราวนี้ที่
 ประตูกกลางมีเสียงดังขึ้นเหมือนมีร่างขนาด
 มที่มีมากระโดดอยู่ ผ่านไปสักพักต้นเสียง
 นั้นก็พุ่งลงมากลางสวน เมื่อคิโยะโมะริ
 มองออกไปก็เห็นคอบอยู่ในสภาพมีเลือดติด
 อยู่เหมือนเพิ่งโดนตัดไปหมาดๆ ขนาด
 ของคอบนั้นราวกับเอาคอบของคนทั่วไป
 สัก 10 คอบมารวมกัน ไม่ใช่แค่นั้น คอบที่
 เคยโดนเสียบประจานค่อยๆ มารวมกัน
 จากตรงโน้นที่ตรงนี้ที ไม่นานคอราวสัก
 40-50 คอบก็เข้ามาเรียงเป็นทิวแถว คอ
 เหล่านั้นต่างพากันส่งเสียงเซ็งแซ่พลาง
 กล่าววว่า “พระพุทธองค์ทรงเคยตรัสถึง
 ลัทธิธรรมไว้ว่าสรรพสิ่งล้วนแล้วแต่เป็น
 อนิจจัง สรรพสัตว์ไม่ว่าจะมีกำเนิดเช่น
 ไรสุดท้ายก็ต้องเวียนว่ายในภูมิทั้ง 6 แม้
 กระนั้นความอาฆาตก็ยังคงฝังในใจพวกข้า
 ตลอดเวลา ที่ต้องเป็นแบบนี้ก็เพราะเจ้า
 คิโยะโมะริ ร่างของท่านขุนนางนริชิชิเก
 ถูกฝังเนาเปื่อยอยู่ใต้พื้นหญ้ากลางป่าเขา
 ในเมืองบิณณ ส่วนฉมกนั้นก็ถูกเนรเทศให้
 ไปใช้ชีวิตท่ามกลางคลื่นลมที่เกาะอิโองะ
 จิมะ ข้ารู้ดีว่าสรรพสิ่งย่อมเป็นไปตามกรรม
 แต่ก็ยังอดเศร้าใจไม่ได้” คอบที่มีสภาพเพิ่ง
 โดนตัดกล่าวเสริมขึ้นมาว่า “ (ละส่วน
 หน้า) ทั้งๆ ที่ยุคตะดะก็ไม่ใช้กับกฎ แต่ก็
 ต้องโดนลงโทษเพียงเพราะอาลัยอาวรณ์
 เมืองหลวงเก่าจนทำให้เดินทางไปถึงเมือง
 หลวงที่ฟูกุซะระล่าช้า ยุคิตะดะถูกตำหนิ
 และโดนไล่ให้ไปอยู่ที่ฟูกะยะโนะมะทซุชิ

ฉิโนะ สุดท้ายก็โดนตัดคออย่างไร้เหตุผล
ช่างน่าเศร้าใจจริงๆ ข้าจะต้องเฝ้าจองเวร
เจ้าคิโยะโมะริจากหลุมศพใต้เงาผืนหญ้านี้
ไปจนถึงเมื่อไรกันหนอ”

(ฉบับเอ็นเจียว เล่ม 1 น. 423-424)

• ปฏิกริยาของคิโยะโมะริ

入道ノ口ノ、シク、オドロノ、シク
思ナガラ、答ヘ給ケルハ、「汝等、
官位ト云、俸禄ト云、随分入道ガ
口入ニテ人トナリシ者共ニ非乎。無故
君ヲ奉勸、入道ガ一門ヲ失ハ
ムトスル科、諸天善神之擁護ヲ背
クニ非乎。自科ヲ不顧_、入道ヲ浦見
ン事、スベテ道理ニ非ズ。速カニ罷
出ヨ」トテ、ハタト睨ヘテヲハシ
ケレバ、霜雪ナドノ様ニ消失ニケリ。

คิโยะโมะริตกอยู่ในอาการทั้งตกใจและ
โกรธเกรี้ยว จึงกล่าวตอบไปว่า “พวกแก
นี่ ข้าอุตส่าห์ช่วยทั้งเรื่องตำแหน่งและ
บำเหน็จรางวัล พวกแกถึงได้เป็นใหญ่
เป็นโตไม่ใช่หรือ ที่เป็นอย่างนี้เพราะพวก
เจ้าหาเรื่องยุยงให้จักรพรรดิทรงคิดกำจัด
ตระกูลของข้า พวกแกเองนั่นแหละที่
กระทำการขัดต่อพระเมตตาของเหล่าปวง
เทพที่ปกป้องรักษาตระกูลทะอิระ เอาแต่
มาอาฆาตแค้นตัวข้า ไม่รู้จักมองย้อนดูตัว
เอง มันถูกต้องที่ไหน จงออกไปจากที่นี่
เดี๋ยวนี้ ” คิโยะโมะริจึงเหม็งจนวิญญาณ
เหล่านั้นหายวับไปอย่างไม่เหลือร่องรอย
(ฉบับเอ็นเจียว เล่ม 1 น. 424)

อาเพศที่เกิดขึ้นครั้งที่ 2 เกิดขึ้นขณะคิโยะโมะริ
ชมจันทร์เช่นเดียวกัน ผู้เขียนบรรยายลักษณะร่าง

ที่ปรากฏโดยเน้นเฉพาะส่วนคอ คอที่ปรากฏมีทั้ง
คอขนาดใหญ่ที่มีเลือดสดๆ ติดอยู่ และคอที่เคยโดน
เสียบประจานจำนวนมาก อะชะชะระ โยะฉิโกะ
(麻原美子, 1987, pp.1-20) วิเคราะห์ว่า การ
บรรยายโดยเน้นส่วนคอชี้ให้เห็นถึงสาเหตุถึง
การตายของคิโยะโมะริ นอกจากนี้หากพิจารณา
บทวิเคราะห์ของอะชะชะระนี้ร่วมกับการเล่าชะตา
กรรมของผู้คนที่เคยถูกคิโยะโมะริลงโทษในฐานะ
กบฏ รวมทั้งการถูกลงโทษต่างๆ ที่ไม่ได้ทำความผิด
ร้ายแรงทำให้สันนิษฐานได้ว่าผู้เขียนต้องการชี้ให้
เห็นว่า ลางบอกเหตุถึงการตายของคิโยะโมะรินั้น
เป็นผลมาจากความอาฆาตแค้นของวิญญาณที่ได้รับ
ความทรมานจากการกระทำของคิโยะโมะริใน
อดีต ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าอาเพศครั้งนี้สะท้อนถึง
ผลกระทบในอดีตที่กำลังตามมาเพื่อรอวันที่คิโยะ
โมะริจะได้รับสนองผลกรรมนั้น

อย่างไรก็ตามคิโยะโมะริตอบโต้คำกล่าว
ของวิญญาณโดยอ้างบุญคุณของตนเอง และมอง
ข้ามความทุกข์ทรมานของผู้ถูกลงโทษ นอกจากนี้
หากพิจารณาคำกล่าวส่วนที่ขีดเส้นได้ว่า 「諸天善
神之擁護ヲ背クニ非乎」 “พวกแกเองนั่นแหละ
ที่กระทำการขัดต่อพระเมตตาของเหล่าปวงเทพที่
ปกป้องรักษาตระกูลทะอิระ” จะเห็นได้อย่างชัดเจน
ว่า คิโยะโมะริคิดว่าการปกครองภายใต้ตระกูลทะ
อิระเป็นพระประสงค์ของเทพ ฉะนั้นอำนาจในมือ
ของตระกูลทะอิระจึงมีความชอบธรรม และผู้ก่อก
บฏคือผู้ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อพระประสงค์ของเทพ
คำกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมของคิโยะโมะริ
ที่ยึดติดในอำนาจการปกครองของตน ลักษณะ
พฤติกรรมดังกล่าวยังปรากฏให้เห็นในฉากอื่นดังจะ
ยกในหัวข้อถัดไป

F อาเพศในคืนชมจันทร์ ครั้งที่ 3

月毛西山ニチカツキ、鳥毛東林ニ
鳴ケレバ、入道中門ノ一間ナル所ヲ

誘へ給へル所ニ立入テ、休ミ給ハムトシ給へバ、一間ニハバカル程ノ首ベ、目六有ケルガ、入道ヲ睨マヘテ居タリケリ。入道腹ヲ立、「何ニ己等ハ、一度ナラス二度ナラス、浄海ヲバタメミルゾ。一度モ汝等ニハナブラルマジキ物ヲ」トテ、サゲ給ヘリケル太刀ヲ半ラ計リヌキカケ給へバ、次第ニ消テ失ニケリ。恐シカリシ事共也。

ดวงจันทร์เคลื่อนคล้อยไปทางภูเขาด้านทิศตะวันตก เสียงนกร้องแว่วจากป่าทางทิศตะวันออก คิโยะโมะริเดินเข้าไปในห้องตรงประตูกลาง ขณะที่กำลังจะเข้านอนก็พลันเห็นคอมมี 6 ตา ขนาดใหญ่พองๆ กับห้องห้องหนึ่ง คิโยะโมะริจ้องเขม็งไปที่คอนั้น พลางพูดด้วยน้ำเสียงอันเกรี้ยวกราดว่า “อะไรกันนักกันหนา พวกแกนี้มาตามหลอกหลอนข้าอยู่ได้ ไม่ใช่แค่หนสองหน คิดว่าข้าจะยอมให้พวกแกมาหลอกหลอนได้ง่ายๆ เหรอ” คิโยะโมะริดึงดาบที่เหน็บเอวออกมาเพียงครั้งเดียว คอนั้นก็ค่อยๆ หายไป ข้างเป็นเรื่องราวที่น่าสะพรึงกลัวเสียจริง

(ฉบับเอ็นเงียว เล่ม 1 น. 424)

อาเพศครั้งที่ 3 เกิดขึ้นช่วงรุ่งสางขณะดวงจันทร์กำลังลับขอบฟ้า ผู้เขียนบรรยายถึงลักษณะวิญญานใกล้เคียงกับครั้งที่ 2 กล่าวคือปรากฏเพียงคอแต่ไม่ได้มีเลือดติดอยู่หรือกล่าวตำหนิดังเช่นก่อนหน้านี้ อย่างไรก็ตามการปรากฏตัวของวิญญานอย่างไม่ลดละ แสดงให้เห็นถึงความอาฆาตแค้นที่ฝังลึกในใจของวิญญานเหล่านั้น ในขณะที่คิโยะโมะรินอกจากจะไม่แสดงอาการหวาดกลัวแต่อย่างใดแล้ว ยังพยายามใช้ดาบขับไล่วิญญานเหล่านั้นออกไป

เหตุอาเพศ D, E, F ในฉบับคะกุอิซึนั้น ผู้เขียนไม่ได้ใช้การเคลื่อนคล้อยของพระจันทร์เพื่อบอกเวลาที่ต่อเนื่องกัน ดังจะเห็นได้จากตารางที่ยกข้างต้นว่าผู้เขียนไม่ได้กล่าวถึงพระจันทร์ อีกทั้งยังเล่าถึงเวลาเกิดอาเพศที่ต่างกัน เช่น ฉาก D เกิดขึ้นขณะคิโยะโมะริกำลังนอนอยู่ ฉาก E เกิดขึ้นในค่ำคืนหนึ่ง ฉาก F เกิดขึ้นขณะคิโยะโมะริตื่นนอน นอกจากนี้ฉบับคะกุอิซึไม่มีบทพูดโต้ตอบระหว่างคิโยะโมะริกับวิญญาน ผู้เขียนบรรยายเพียงรูปร่างลักษณะวิญญานที่ปรากฏเป็นใบหน้า คอ หรือปรากฏในรูปเสียงต้นไม้ล้ม เสียงหัวเราะเพื่อแสดงให้เห็นถึงความอาภรรพ์ของเมืองฟูกุซะระ เมื่อเปรียบเทียบฉากอาเพศ (D, E, F) ทั้งสองฉบับแล้ว ทำให้เห็นได้ชัดเจนว่า ผู้เขียนฉบับเอ็นเงียวตั้งใจให้ฉากอาเพศ (D, E, F) ที่เกิดในค่ำคืนเดียวกันนี้มีนัยยะมากไปกว่าการแสดงถึงความอาภรรพ์ของเมืองหลวงใหม่

จากฉากอาเพศทั้ง 3 ครั้งข้างต้นในฉบับเอ็นเงียวมีประเด็นที่น่าสังเกต 2 ประการ ประการแรกคือการบรรยายฉากโดยเน้นพระจันทร์ขณะเกิดอาเพศทั้ง 3 ครั้ง อาเพศ D, E, F เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลังจากวันที่ 10 เดือน 8 แม้ผู้เขียนจะไม่ได้ระบุวันที่อย่างชัดเจน แต่จากการบรรยายแสงจันทร์กระจ่างฟ้า 「月ノ光クマナケレバ」 หรือฉากที่ตัวละครออกมาชมแสงจันทร์ ทำให้สันนิษฐานได้ว่าน่าจะเป็นช่วงเวลาใกล้เคียงกับคืน 15 ค่ำเดือน 8 ซึ่งเป็นช่วงพระจันทร์เต็มดวง

เดิมทีภาพลักษณ์ของพระจันทร์อาจวิเคราะห์ได้หลายแง่มุม อย่างไรก็ตามยะมะตะ ทะมะมิ (山田玉美, 1985, pp.45) ได้วิเคราะห์ภาพลักษณ์ของพระจันทร์โดยมุ่งเน้นไปที่พระจันทร์ในช่วงคืน 15 ค่ำเดือน 8 ว่า สาเหตุที่ทำให้พระจันทร์ในช่วงคืน 15 ค่ำเดือน 8 มีภาพลักษณ์ “เชิงอัปมงคล” (不吉なもの) เป็น

เพราะช่วงคืน 15 ค่ำเดือน 8 เป็น “ฤดูกาลของวิญญาณ” (幽霊の季節) กล่าวคือเป็นช่วงที่วิญญาณจะออกมาหลอกหลอนผู้คนดังจะเห็นได้จากตัวละครสตรีหลายคนในเรื่อง “เก็นจิโมะโนะงะตะริ” (『源氏物語』) ที่เสียชีวิตหรือโดนวิญญาณเข้าสิงในช่วงคืนดังกล่าวหรือการบรรยายถึงพระจันทร์คืน 15 ค่ำเดือน 8 ในตำนานภูตผีจากเรื่อง “คนจะกุโมะโนะงะตะริมุ” (『今昔物語集』) ตอนที่ 27 นอกจากนี้ยะมะตะยังได้อ้างอิงบทวิเคราะห์ของมิตะนิ เอะอิจิชิ (三谷栄一, 1975) ซึ่งตีความภาพลักษณ์ของพระจันทร์จากรื่อง “ทะกะโตะริโมะโนะงะตะริ” (『竹取物語』) ว่า การที่คະงุยะฮิเมะกลับสู่วางจันทร์ในคืน 15 ค่ำเดือน 8 สะท้อนแนวคิดเรื่องวิญญาณของบรรพบุรุษที่กลับสู่สรวงสวรรค์อย่างไรก็ตามการที่คະงุยะฮิเมะจากไปส่งผลให้ชายตัดไม้ต้องขาดทายาทสืบสกุล ภาพลักษณ์ของพระจันทร์ช่วงคืน 15 ค่ำเดือน 8 จึงมีนัยที่ชี้ถึงการสูญเสียทายาทสืบสกุลด้วยเช่นกัน ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าพระจันทร์ในช่วงคืน 15 ค่ำเดือน 8 มีนัยยะสื่อถึงโลกของวิญญาณ ความตาย และการขาดผู้สืบทอดตระกูล^๘

เมื่อพิจารณาภาพลักษณ์ของพระจันทร์ในคืน 15 ค่ำเดือน 8 ที่ยะมะตะได้นำเสนอตั้งข้างต้น กอปรกับลักษณะการบรรยายถึงพระจันทร์ก่อนวิญญาณจะปรากฏตัวทุกฉาก ทำให้สันนิษฐานได้ว่าผู้เขียนฉบับเอ็นเงียวใช้พระจันทร์เพื่อเชื่อมโยงกับโลกของวิญญาณ นอกจากนี้ยังสังเกตได้ว่าวิญญาณเหล่านั้นได้รับบทบาทเป็นผู้ชี้ให้เห็นถึงกรรมที่คิโยะโมะริก่อขึ้นดังจะเห็นได้จาก อาเพศครั้งที่ 1 ผู้เขียนบรรยายลักษณะแสงจันทร์กระจ่างขณะที่วิญญาณ

มาปรากฏกาย วิญญาณเหล่านั้นชี้ถึงกรรมของคิโยะโมะริที่กำลังก่อขึ้นในปัจจุบันจากการย้ายเมืองหลวงครั้งที่ 2 เกิดขึ้นขณะคิโยะโมะริชมจันทร์เช่นกัน วิญญาณที่มาปรากฏตัวชี้ให้เห็นถึงกรรมในอดีตที่คิโยะโมะริใช้อำนาจบาตรใหญ่ในการปกครองและครั้งที่ 3 เกิดขึ้นขณะที่พระจันทร์กำลังลับฟ้า วิญญาณที่มาหลอกหลอนอย่างไม่ลดละเป็นเสมือนเครื่องชี้ว่าผลกรรมทั้งในอดีตและปัจจุบันกำลังติดตามตัวคิโยะโมะริไปไม่ว่าจะพยายามต่อต้านเพียงไรก็ตาม แม้ว่าสุดท้ายแล้วพระจันทร์จะลับขอบฟ้าเช่นเดียวกับวิญญาณที่หายตัวไปเมื่อยามเข้ามาถึง ทว่าผู้เขียนทิ้งท้ายโดยแสดงความน่าสะพรึงกลัวของอำนาจกรรมที่ติดตามผู้ก่อให้ได้รับผลสนองนั้น จากคำบรรยายปิดท้ายฉาก F ดังที่ส่วนที่ขีดเส้นใต้ว่า 「恐シカリシ事共也」 “ช่วงเป็นเรื่องที่น่าสะพรึงกลัวเสียจริง”

ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าพระจันทร์เป็นเสมือนสิ่งที่เชื่อมโยงคิโยะโมะริกับโลกของวิญญาณและการเคลื่อนคล้อยของพระจันทร์จากช่วงกลางคืนไปถึงรุ่งสางเปรียบเสมือนการที่วิญญาณเหล่านั้นได้นำพาคิโยะโมะริให้ไปเผชิญหน้ากับกรรมที่ตนก่อขึ้นทั้งในปัจจุบันและในอดีตในช่วงข้ามคืน นอกจากนี้หากพิจารณานัยยะของพระจันทร์ที่ชี้ถึงความตายและการขาดผู้สืบทอดตระกูลตามงานวิจัยของยะมะตะ ทะมะมิแล้ว ทำให้อาจวิเคราะห์เพิ่มเติมได้ว่า ผลกรรมนั้นไม่เพียงนำไปสู่ความตายของคิโยะโมะริ หากยังส่งผลไปถึงการล่มสลายของทั้งตระกูล และการสูญเสียทายาทผู้สืบทอดตระกูลด้วยเช่นกัน^๙

ประเด็นที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งในฉากอาเพศ 3 ครั้งนี้คือปฏิกิริยาของคิโยะโมะริ

^๘ ยะมะตะ ทะมะมิ ชี้ให้เห็นว่า โดยทั่วไปแล้วพระจันทร์มีภาพลักษณ์ทั้งในเชิงบวกและลบ ตามความเชื่อของชาวญี่ปุ่นในสมัยโบราณ พระจันทร์ถูกมองว่าเป็นโลกแห่งความตาย การชมจันทร์ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่เป็นมงคล อย่างไรก็ตามพระจันทร์ก็มีภาพลักษณ์ในเชิงบวกด้วยเช่นกัน กล่าวคือชาวญี่ปุ่นเชื่อว่าพระจันทร์มีพลังอำนาจในการควบคุมการเจริญเติบโตของพืชพรรณธัญญาหารบนพื้นพิภพ จึงเป็นที่มาของความเชื่อว่าพระจันทร์มี “ความเป็นอมตะ”

^๙ ตระกูลอะริะล่มสลายในปี ค.ศ. 1185 และโรคุตะอิ (六代) ทายาทคนสุดท้ายของตระกูลอะริะถูกประหารชีวิตในปี ค.ศ. 1199

หากพิจารณาการบรรยายส่วนขึ้นต้นแต่ละฉากจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าแม้คิโยะโมะริจะประสบเหตุอาเพศถึง 3 ครั้งในคืนเดียวกัน ทว่าคิโยะโมะริก็ยังคงชมจันทร์ต่อไปจนถึงรุ่งสาง โดยไม่ได้มีท่าทีหวาดกลัวหรือแม้แต่เรียกให้นักรบอารักขามาช่วยยิงธนูปกป้องดังเช่นในฉบับคะกุอิชิ ยิ่งไปกว่านั้นประเด็นที่ถือเป็นข้อแตกต่างจากฉบับคะกุอิชิอย่างเด่นชัดคือบทพูดโต้ตอบกับวิญญาณ แม้วาคิโยะโมะริจะถูกวิญญาณตำหนิเรื่องการใช้อำนาจบาตรใหญ่ แต่เขาก็ยังคงยืนยันความชอบธรรมในการปกครองของตระกูล รวมทั้งขับไล่วิญญาณผู้ที่เป็นเสมือนสิ่งที่มาขัดขวางหนทางสู่ความรุ่งเรืองของตระกูลออกไป จากลักษณะการนำเสนอพฤติกรรมของคิโยะโมะริดังกล่าวทำให้ตีความบทบรรยายความรู้สึกของผู้เขียนในส่วนท้ายฉากที่ตั้งส่วนที่ขีดเส้นได้ว่า 「恐シカリシ事共也」 “ข้างเป็นเรื่องที่น่าสะพรึงกลัวเสียจริง” ได้อีกแห่งหนึ่งว่า “ความน่าสะพรึงกลัว” นั้นเกิดจากพฤติกรรมของคิโยะโมะริที่แข็งกร้าว ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจของกรรม

โดยสรุปฉากอาเพศ 3 ครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงการนำเสนอ “ความน่าสะพรึงกลัว” ของอำนาจกรรมที่ คิโยะโมะริก่อก้องในอดีตและปัจจุบัน ผ่านการเคลื่อนคล้อยของพระจันทร์และการปรากฏกายของวิญญาณ รวมทั้งยังชี้ให้เห็นถึง “ความน่าสะพรึงกลัว” ของพฤติกรรมของคิโยะโมะริที่พยายามฝืนอำนาจของกรรมอย่างถึงที่สุด

H นิมิตถึงดาบที่เปลี่ยนมือจากตระกูลอะอิระ ไปสู่ตระกูลมินะโตะ
 นักรบรับใช้ของมะซะโยะริ (源中納言 雅頼) เล่าความฝันให้บุคคลรอบข้างฟังว่า
 「イツクトモ其所ハ慥ニハ不覚
 平。大内裏ノ内、神祇官ナドニテ有
 ケルヤラム。衣冠正クシタル人々並居
 給タリケルガ、末座ニ御坐ケル人ヲ

呼奉テ、一座ニ御坐ケル人ノ、ユシク
 気高ゲナルガ、宣ケルハ、『日来清
 盛入道ノ預リタリツル御剣ヲバ、
 被召返ズルニヤ、速可被召返。彼御
 剣ハ鎌倉ノ右兵衛佐源頼朝ニ可被
 預也』ト被仰。『是ハ八幡大菩
 薩也』ト申。又座ノ中ノ程ニテ、其モ
 以外ニ気高く、宿老ナリケル人ノ宣
 ケルハ、『其後ハ我孫ノ其御剣ヲバ
 給ハランズル也』ト宣ケルヲ、『是ヲ
 バ誰ソ』ト問ケレバ、『春日大明神
 ニテ御坐ス』ト申。先ニ末座ニ御坐
 ケル人ヲ、『是ハ誰人ゾ』ト尋レバ、
 『大政入道ノ方人、安芸巖嶋明神
 ナリ』トゾ申ケル。思フ量モ無ク、カ
 ヽル怖シキ夢コソミタレト云タリ
 ケレバ、次第二人々聞伝テ、披露
 シケリ。大政入道此事ヲ聞給テ、憤リ深
 シテ、藏人左少弁行隆ニ仰テ被尋
 ケレバ、雅頼卿ハ、「サル事不承」トゾ
 被申ケル。彼夢ミタル者ハ失ニケリ。
 “ไม่รู้แน่ชัดว่าเป็นที่แห่งใด แต่ดูเหมือน
 จะเป็นกรมกิจการศาลเจ้าที่อยู่ภายในวัง
 หลวงกระมัง มีขุนนางแต่งชุดพิธีการนั่ง
 เรียงรายเป็นแถว ผู้ที่นั่งอยู่ด้านหน้าสุด
 ดูท่าทางสง่างามสูงศักดิ์เอ๋ยเรียกผู้นั่งอยู่
 ท้ายสุด พลางกล่าวว่ “ดาบที่ครั้งหนึ่งเคย
 มอบให้คิโยะโมะริ เจ้าไปเอาคืนมาหรือยัง
 จงรีบไปเอาดาบนี้กลับมา และมอบให้แก่
 อูเฮียวเอะโนะซุเกะ มินะโตะ โนะ
 โยะริโตะโมะโดยเร็ว” (ขณะนั้นมีผู้ที่อยู่ข้างๆ
 ผู้ฝันช่วยอธิบายว่า) ผู้ที่ออกคำสั่งเมื่อ
 ครูนี้อือพระโพธิสัตว์อะชิมันนั่นเอง” จาก
 นั้นผู้ที่ดูอาวุโสลักษณะท่าทางสูงศักดิ์นั่ง

อยู่แถวกลางๆ ก็กล่าวเสริมขึ้นมาว่า “หลังจากนั้นข้าตั้งใจจะประทานคราบนี้ให้ลูกหลานข้าบ้าง” ตัวข้า (ผู้ฝัน) จึงถามคนนั่งข้างๆ อีกว่า “ท่านผู้นี้เป็นใครกันหรือ” คนนั้นก็ตอบว่า “ท่านคือเทพคะซุระ” แล้วข้าก็ถามถึงคนที่นั่งอยู่ท้ายสุดว่า “แล้วท่านนี้เป็นใครหรือ” คนนั่งข้างๆ ก็ตอบว่า “เทพอิทซุกุมิเมะแห่งเมืองอะกิ ผู้คุมครองท่านคิโยะโมะริอย่างไรเล่า ไม่อยากเชื่อเลยว่าข้าจะฝันอะไรน่ากลัวแบบนี้” นิमितที่เกิดขึ้นนี้ถูกเล่าปากต่อปากจนรู้กันไปทั่ว เมื่อคิโยะโมะริได้ยินข่าวลือนี้ก็โกรธจัดและสั่งให้คุรันโตะโนะซะโอะเป็น ยุกิตะกะไปสืบสาวต้นตอของข่าวลือ แต่ปรากฏว่ามะซะโยะริผู้เป็นนายของนักรบที่ฝันกลับตอบว่า “ไม่เคยได้ยินเรื่องนี้มีมาก่อน” ส่วนนักรบเจ้าของความฝันก็หายตัวไปอย่างไร้ร่องรอย

(ฉบับเอ็นเงียว เล่ม 1 น. 425-426)

ฉากข้างต้นเป็นเหตุการณ์ที่นักรบคนหนึ่งฝันว่าตนเองได้เข้าไปเห็นการประชุมของเหล่าเทพ พระโพธิสัตว์อะชิมัน (八幡大菩薩)¹⁰ ซึ่งมีตำแหน่งสูงสุดในที่ประชุมแห่งนั้นออกคำสั่งให้เทพอิทซุกุมิเมะไปเอาดาบคืนจากคิโยะโมะริและนำไปมอบแก่มินะโอะโตะ โนะ โยะริโตะโมะ (源頼朝)¹¹ ภายหลังจากนั้นเทพคะซุระยังทรงขอให้มอบดาบนี้ต่อไปยังลูกหลานของตนซึ่งก็คือขุนนางตระกูลฟูจิวะระ¹² ดาบดังกล่าวหมายถึง “ดาบเซ็ตโต”

(節刀) ซึ่งเป็นดาบที่ราชสำนักประทานให้จอมทัพก่อนจะออกทัพไปปราบกบฏ ฉะนั้นดาบนี้จึงเป็นเสมือนเครื่องยืนยันอำนาจของผู้เป็นจอมทัพ การที่พระโพธิสัตว์อะชิมันสั่งให้เทพอิทซุกุมิเมะไปเอาดาบคืนจากคิโยะโมะริจึงแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าอำนาจในการปกครองไม่อาจอยู่ในมือของคิโยะโมะริได้อีกต่อไป ฉะนั้นนิมิตครั้งนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นบทสรุปของลางบอกเหตุที่ชี้ถึงการสิ้นสุดอำนาจของตระกูลอะอิระ ในขณะที่เดียวกันก็ชี้ให้เห็นถึงผู้ที่จะก้าวขึ้นมาบิบทบาทในฐานะจอมทัพผู้นำการปกครองในอนาคตซึ่งก็คือตระกูลมินะโอะโตะและตระกูลฟูจิวะระตามลำดับ

สำหรับปฏิกิริยาของคิโยะโมะริที่ผู้เขียนบรรยายถึงความโกรธเกรี้ยวและการสั่งให้ไปสืบสาวที่มาของความฝันนั้นแสดงให้เห็นว่า คิโยะโมะริคิดว่าคำบอกเล่าเรื่องนิมิตเป็นเพียงสิ่งที่นักรบคนหนึ่งสร้างเรื่องขึ้นมา นอกจากนี้หากพิจารณาพฤติกรรมดังกล่าวร่วมกับการเพิกเฉยต่อพระประสงค์ของเทพในฉาก A, B และคำพูดของคิโยะโมะริในฉาก E ที่กล่าวว่า 「諸天善神之擁護ヲ背クニ非乎」 “พวกแกเองนั่นแหละที่กระทำการขัดต่อพระเมตตาของเหล่าปวงเทพที่ปกปักรักษาตระกูลอะอิระ” ทำให้เราอาจตีความได้ว่า สาเหตุที่ทำให้คิโยะโมะริมีท่าทีปฏิเสธพระประสงค์ของเทพตั้งแต่เริ่มย้ายเมืองหลวง อีกทั้งยังไม่ยอมรับนิมิตจากเทพในครั้งนี้เป็นเพราะคิโยะโมะริยึดติดในอำนาจของตนและยังคงเชื่อมั่นในอำนาจอันชอบธรรมของตระกูลอะอิระ

¹⁰ ตามเอกสารทางประวัติศาสตร์ “โผนุโนงิ” (『続日本紀』) บันทึกว่าเทพอะชิมัน (八幡神) เป็นเทพผู้ปกปักรักษานักรบและเทพผู้คุ้มครองประเทศ ต่อมาในสมัยนาราได้เปลี่ยนพระนามเป็น “พระโพธิสัตว์อะชิมัน” (八幡大菩薩) ตามแนวคิดเรื่องการผสมผสานเทพและพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน (神仏習合) และช่วงปลายสมัยเฮอันมินะโอะโตะ โนะ โยะริโนะบุ (源頼信) มีความเลื่อมใสในพระโพธิสัตว์อะชิมันจนต่อมาได้นับถือเป็นเทพผู้คุ้มครองตระกูลมินะโอะโตะ สายอะอิวะ (清和源氏)

¹¹ ภายหลังจากตระกูลอะอิวะล่มสลายในปี ค.ศ. 1185 โยะริโตะโมะได้รับตำแหน่งเซออิตะอโงมุเน (征夷大将軍) และตั้งรัฐบาลทหารที่เมืองคะมะกุระในเดือน 7 ค.ศ. 1192

¹² ในปีค.ศ. 1219 มินะโอะโตะ โนะ ซะเนะโตะโมะ (源実朝) บุตรของโยะริโตะโมะถูกลอบสังหาร ทำให้ตระกูลมินะโอะโตะตกอยู่ในภาวะขาดผู้สืบทอดตำแหน่งโชกุน ตระกูลโฮโจ (北条家) ซึ่งเป็นผู้กุมอำนาจอยู่ขณะนั้นจึงพิจารณาคนในตระกูลฟูจิวะระสายคุโจ (藤原九条家) ได้แก่ ฟูจิวะระ โนะ โยะริทซุเน (藤原頼経) ขึ้นเป็นโชกุนลำดับที่ 4 และฟูจิวะระ โนะ โยะริทซุงุ (藤原頼嗣) ขึ้นเป็นโชกุนลำดับที่ 5 ในเวลาต่อมา

โดยสรุปหากพิจารณาลักษณะการเล่า เหตุอาเพศทั้งหมดตามลำดับเหตุการณ์ในฉบับเอ็นเงียวจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนนำเสนอฉากเหตุอาเพศช่วงเดือนแรกหลังย้ายเมืองหลวง (A, B, C) เพื่อให้ผู้อ่านเริ่มเห็นเค้าโครงของความผิดปกติจากเหตุการณ์ที่เหล่าเทพไม่ทรงยอมรับการย้ายเมืองหลวงและพฤติกรรมของคิโยะโมะริที่เพิกเฉยต่อนิमितจากเทพ จากนั้นผู้เขียนนำเสนอการเผชิญหน้ากับวิญญาณในคัมภีร์ซันจันท์ (D, E, F) เพื่อสะท้อนให้ผู้อ่านเห็นถึงพฤติกรรมของคิโยะโมะริที่พยายามต่อต้านอำนาจของผลกรรมทั้งในอดีตและปัจจุบัน จากการนำเสนออาเพศที่เกิดขึ้น 6 ครั้งดังกล่าวทำให้ผู้อ่านมองเห็นอำนาจ 2 ประการที่คิโยะโมะริพยายามต่อต้าน กล่าวคือ อำนาจของประสงค์ของเทพและอำนาจของกรรม ซึ่งพฤติกรรมของคิโยะโมะริที่ต่อต้านพระประสงค์ของเทพและอำนาจของกรรมนี้เองเป็นปัจจัยเชื่อมโยงไปสู่จุดสิ้นสุดอำนาจของตระกูลทะอิระดังที่ผู้เขียนปิดท้ายฉากเหตุอาเพศโดยนำเสนอนิमितจากพระโพธิสัตว์อะชิมัน จากลักษณะการนำเสนอเหตุอาเพศข้างต้นเป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ผู้เขียนฉบับเอ็นเงียวจะนำเสนออำนาจของพระประสงค์ของเทพและอำนาจของกรรมไปพร้อมๆ กันในตอนต้น แต่ผู้เขียนให้นิमितจากเทพเป็นตัวชี้บทสรุปของการสิ้นสุดอำนาจลักษณะการนำเสนอดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ปัจจัยสำคัญที่ผู้เขียนมองว่าเป็นเครื่องตัดสินชะตาของผู้ปกครองนั่นคือพระประสงค์ของเทพนั่นเอง

ในฉบับคะกุชิผู้เขียนนำเสนอเหตุอาเพศจากการปรากฏตัวของวิญญาณ (D, E, F) และจากเหตุการณ์ที่หนุมาทำรังที่หางม้า (G)¹³ เพื่อแสดงให้เห็นถึงอาการของเมืองหลวงใหม่ จากนั้นผู้เขียนปิดท้ายฉากโดยนำเสนอนิमितจากพระโพธิสัตว์อะชิมัน และชี้ให้เห็นกลางบอกเหตุการณ์สิ้นสุดอำนาจของ

ตระกูลทะอิระ หากเปรียบเทียบการเล่าเหตุอาเพศจากสองฉบับจะเห็นได้ว่า แม้ว่าทั้งสองฉบับจะนำเสนอบทสรุปโดยให้พระประสงค์ของเทพเป็นตัวตัดสินชะตาของผู้ปกครองเช่นเดียวกัน แต่การนำเสนอเหตุปัจจัยที่พัฒนาไปสู่บทสรุปต่างกัน กล่าวคือ ผู้เขียนฉบับคะกุชิไม่ได้เน้นการนำเสนอพฤติกรรมของคิโยะโมะริในลักษณะที่เป็นเหตุปัจจัยนำไปสู่บทสรุปของการสิ้นสุดอำนาจ ในขณะที่ผู้เขียนฉบับเอ็นเงียวมีการวางขั้นตอนก่อนพัฒนาไปสู่บทสรุปของเหตุการณ์ โดยการนำเสนอเหตุปัจจัยที่นำไปสู่การเสื่อมอำนาจจากพฤติกรรมของคิโยะโมะริที่กระทำการขัดต่อพระประสงค์ของเทพและต่อต้านอำนาจของกรรม จากนั้นจึงเชื่อมโยงไปสู่บทสรุปของการสิ้นสุดอำนาจจากพระประสงค์ของเทพ

นอกเหนือจากลักษณะการนำเสนอเหตุอาเพศแล้ว มีประเด็นที่น่าขบคิดอีกประการหนึ่งคือ เหตุใดผู้เขียนฉบับเอ็นเงียวจึงเล่าตำนานที่มาของความรุ่งเรืองของคิโยะโมะริแทรกอยู่ระหว่างการเล่าเหตุอาเพศ ในหัวข้อถัดไปผู้วิจัยจะวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการแทรกตำนานดังกล่าวกับการนำเสนอกลางบอกเหตุการณ์ล่มสลายของตระกูลทะอิระ

6.3 การแทรกตำนานที่มาของความรุ่งเรืองของคิโยะโมะริ

ระหว่างเหตุอาเพศในช่วงเดือนแรกที่ย้ายเมืองหลวง (A, B, C) กับเหตุอาเพศหลังย้ายเมืองหลวงได้ 2 เดือน (D, E, F, H) ผู้เขียนแทรกฉากซันจันท์ซึ่งบรรยายถึงความรู้สึกเศร้าใจของผู้คนเมื่อเห็นสภาพเมืองหลวงเก่าที่รกร้างทรุดโทรม (※A) รวมทั้งเล่าตำนานที่มาของความรุ่งเรืองของคิโยะโมะริจากผลบุญของการถวายกลอนแด่เทพ (※I) ซึ่งมีเนื้อหาดังนี้

¹³ ในสมัยจักรพรรดิเท็นจิ (天智天皇) ซึ่งครองราชย์ช่วง ค.ศ. 668-671 เคยเกิดเหตุการณ์เดียวกันนี้ขึ้น จากนั้นไม่นานก็ถูกข้าศึกเข้าโจมตี ฉะนั้นการที่หนุมาทำรังที่หางม้าจึงถือเป็นกลางบอกเหตุความไม่สงบจากภัยสงคราม

คิโยะโมะริได้พบพระโทเร็น (登蓮) สหายเก่าขณะชมจันทร์ที่เมืองฟุกุซะระ ผู้เขียนเล่าย้อนความหลังว่า พระโทเร็นเป็นผู้มีปฏิภาณไหวพริบด้านการแต่งกลอน ในอดีตเคยต่อกลอนกับคิโยะโมะริจนเป็นที่โปรดปรานและได้รับที่ดินเป็นบำเหน็จรางวัลจำนวนมาก ในทางกลับกันโทเร็นก็เคยช่วยเหลือคิโยะโมะริเช่นกัน เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นหลังสงครามโฮเง็น (保元の乱) ที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1156 เมื่อคิโยะโมะริได้เลื่อนขั้นเป็นเจ้าเมืองซะริมะ (播磨守) ขณะออกเดินทางไปประจำราชการ คิโยะโมะริได้แวะไปสักการะศาลเจ้าชินจู่อะนิโนะมิยะ (鎮守あにの宮) ผู้ดูแลศาลเจ้าเล่าให้คิโยะโมะริฟังว่า เคยมีผู้แต่งกลอนถวายเทพองค์นี้ว่า 「コノ神ノ名カアニノ宮トハ」 “จะเอ๋ยพระนามของเทพองค์นี้ว่า “อะนิโนะมิยะ”” อย่างไรก็ตามกลอนนี้เป็นเพียงวรรคท้าย (下の句) เท่านั้น จนถึงทุกวันนี้ยังไม่มีผู้ใดแต่งกลอนวรรคหน้า (上の句) ถวายได้เลย¹⁴ คิโยะโมะริฟังดังนั้นก็ลั่นนิกถึงพระโทเร็นขึ้นมา คิโยะโมะริอ้างว่ามีธรรมาและรีบย้อนกลับไปเมืองหลวงทันที เมื่อพระโทเร็นทราบเรื่องจึงช่วยแต่งกลอนวรรคหน้าว่า 「ツクシナルウミノ社ニトハヤナ」 “หากไปถามเทพที่สถิตในศาลอุมิที่เมืองทซุกุมิละก็” หลังจากนั้นคิโยะโมะริก็รีบกลับมาที่ศาลเจ้าชินจู่อะนิโนะมิยะ และจัดพิธีบูชาเทพพร้อมถวายกลอนวรรคหน้าดังกล่าว กลอนที่ถวายไม่เพียงทำให้ผู้คนในศาลเจ้ารู้สึกประทับใจ แม้แต่เทพก็แสดงความปลื้มปิติตั้งข้อความต่อไปนี้

其詞未_ルニ終_ラ、御殿三度振動シテ、即巫女ニ付テ託給ヘリ。「神妙ニ仕タリ。是アヤシノ者ノ句ニ非ズ。我国ノ風俗ヲ思フニ、ツレノ余

リ、社参ノ諸人ノ心ヲナグサメ、我憂ヲモ忘レヤスルトテ、自ラ云出シタリシ。上古ヨリ未ダ付タル人無シ。此悦ニハ官位ハ思ノマヽナルベシヨ」トテ、上リ給又。

ยังไม่ทันสิ้นคำ ศาลเจ้าก็ลั่นสะเทือนขึ้น 3 ครั้ง ทันใดนั้นเทพได้เข้าสิงร่างมิโกะและกล่าวว่า “ช่างเป็นกลอนที่แสนไพเราะจับใจเสียจริง นี่ไม่ใช่บทกลอนแบบที่พวกชนชั้นล่างแต่งกัน ถ้าพูดถึงกลอนพื้นบ้านของเมืองซะริมะ ก็เห็นจะมีแต่กลอนที่ผู้มาสักการะแต่งแก้เปื้อบ้าง หรือไม่ก็แต่งเพื่อปลอบประโลมจิตใจตนเองให้คลายความเศร้าหมอง ก่อนหน้านี้ยังไม่มีผู้ใดแต่งกลอนวรรคหน้าถวายให้ข้าเลย คุณความดีของเจ้าที่ทำให้ข้าปลาบปลื้มยินดีเช่นนี้ย่อมจะทำให้ข้าพสกษัตริย์ในตำแหน่งหน้าที่สมตั้งใจปรารถนาเป็นแน่” เมื่อตรัสจบก็ทรงออกจากร่างมิโกะไป

(ฉบับเอ็นเงียว เล่ม 1 น. 422)

หลังจากนั้นเป็นต้นมาคิโยะโมะริก็ได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ จนได้เป็นถึงอัครมหาเสนาบดี (太政大臣) ชุนะงะวะ ฮิโระธนิ (砂川博, 1989, pp.20) วิเคราะห์ว่าฉากข้างต้นนอกจากจะสะท้อนถึงไหวพริบทางกวี (即興的な歌才) ของพระโทเร็นแล้ว ยังชี้ให้เห็นถึงผลบุญจากการแต่งกลอน (歌徳) ดังจะเห็นได้ว่า คิโยะโมะริถวายกลอนทำให้เทพเกิดความเมตตาและช่วยหนุนนำไปสู่ความรุ่งเรือง อย่างไรก็ตามผู้วิจัยสงสัยเหตุว่าในฉากอื่นๆ มีการนำเสนอตำนานความรุ่งเรืองของคิโยะโมะริที่มีประสงค์ของเทพเกื้อหนุนคล้ายคลึงกับฉากนี้เช่น ภายหลังคิโยะโมะริปฏิสังขรณ์วิหารที่ภูเขาคิโยะ (高野山) เขาได้พบชายชราซึ่งเป็น

¹⁴ ที่ซุกุเกะ (付 句) เป็นการต่อกลอนแบบหนึ่งของกลอนเรียงะ (連歌) โดยกวีจะแต่งกลอนวรรคหลังไว้ก่อน และให้ผู้อื่นแต่งกลอนวรรคหน้าเสริม

ร่างจำลองของพระโคโบ (弘法大師) ชายชราคนนั้นกล่าวว่า หากช่วยปฏิสังขรณ์ศาลเจ้าอิทซุกุชิมะตระกูลจะประสบความสำเร็จและ คิโยะโมะริจะได้รับการตำแหน่งสูงสุดอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน หรือในฉากที่คิโยะโมะริไปสักการะเทพที่ศาลเจ้าอิทซุกุชิมะและฝันว่าเทพอิทซุกุชิมะประทานดาบซึ่งเป็นเสมือนการมอบอำนาจทางการปกครองให้แก่คิโยะโมะริ แม้ว่าปัจจัยที่ทำให้เทพเกิดความเมตตาในฉากเหล่านี้จะเกิดจากการปฏิสังขรณ์วัด หรือการไปสักการะเทพซึ่งแตกต่างจากฉากข้างต้นที่เกิดจากการถวายกลอนก็ตาม หากแต่ฉากเหล่านี้มีจุดร่วมตรงที่ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าความศรัทธาของคิโยะโมะริที่มีต่อเทพเป็นแรงผลักดันให้เหล่าเทพเมตตาและช่วยเกื้อหนุนจนได้รับความรุ่งเรืองในที่สุด

จากการพิจารณาจุดร่วมของฉากข้างต้นทำให้สันนิษฐานได้ว่า การนำเสนอตำนานความรุ่งเรืองจากผลบุญของการถวายกลอนนั้นอาจเป็นไปเพื่อสะท้อนอำนาจของเทพ รวมทั้งความศรัทธาของคิโยะโมะริที่มีต่อเทพและความรุ่งเรืองของตระกูลทะอิระที่มีเทพเกื้อหนุน อย่างไรก็ตามหากพิจารณาัยจากการนำเสนอตำนานดังกล่าวแทรกไว้ระหว่างเรื่องราวอาเพศยังทำให้วิเคราะห์ได้อีกแง่หนึ่งว่า การนำเสนอตำนานผลบุญจากการถวายกลอนนี้ทำให้ผู้อ่านสามารถมองเห็นถึงพฤติกรรมของคิโยะโมะริที่แตกต่างกันระหว่างอดีตกับภายหลังย้ายเมืองหลวงได้อย่างชัดเจน กล่าวคือในอดีตคิโยะโมะริมีความเลื่อมใสศรัทธาต่อเทพ ส่งผลให้เทพเมตตาและช่วยสนับสนุนจนทั้งตระกูลได้รับความรุ่งเรือง ทว่าภายหลังจากย้ายเมืองหลวงคิโยะโมะริตั้งต้นที่จะเดินหน้าสร้างเมืองหลวงโดยเพิกเฉยต่อประสงค์ของเทพ จนในที่สุดเหล่าเทพก็ไม่อาจเกื้อหนุนการปกครองของตระกูลทะอิระได้อีกต่อไป

จะเห็นได้ว่าตำนานผลบุญจากการถวายกลอนนั้นนอกจากจะสะท้อนให้เห็นว่าอำนาจของเทพเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเกื้อหนุนอำนาจของผู้ปกครองแล้ว ยังทำให้ผู้อ่านมองเห็นพฤติกรรมของคิโยะโมะริที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างชัดเจนขึ้น ซึ่งภาพสะท้อนของพฤติกรรมของคิโยะโมะริที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นยังสอดคล้องกับฉากสุดท้ายของเหตุอาเพศซึ่งกล่าวถึงท่าทีของคิโยะโมะริที่ไม่ยอมรับนิมิตจากเทพที่ชี้ว่าตระกูลทะอิระกำลังมุ่งสู่การล่มสลาย ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าตำนานความรุ่งเรืองดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงเรื่องเล่าแทรกที่ชี้ถึงผลบุญจากการถวายกลอนเท่านั้น หากยังทำหน้าที่สะท้อนเหตุปัจจัยของการเสื่อมอำนาจอันเกิดจากพฤติกรรมของคิโยะโมะริให้เด่นชัดขึ้นก่อนจะเชื่อมโยงไปสู่บทสรุปของเหตุอาเพศที่ชี้ถึงการล่มสลายในที่สุด

7. บทสรุป

จากการศึกษาข้างต้นพบว่า การเล่าเหตุอาเพศภายหลังย้ายเมืองหลวงในเรื่อง “เฮะอิเกะโมะโนะงะตะริ” ฉบับเอ็นเงียวไม่ได้เป็นเพียงลางบอกถึงการล่มสลายของตระกูลทะอิระ หากแต่ผู้เขียนฉบับเอ็นเงียวนำเสนอตั้งแต่เหตุปัจจัยที่นำไปสู่การเสื่อมอำนาจของตระกูลทะอิระ ซึ่งเกิดจากพฤติกรรมของคิโยะโมะริที่เพิกเฉยต่อพระประสงค์ของเทพและพยายามต่อต้านอำนาจของกรรม นอกจากนี้การแทรกตำนานความรุ่งเรืองจากผลบุญของการถวายกลอนยังทำให้ผู้อ่านมองเห็นพฤติกรรมของคิโยะโมะริที่เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตที่เคยเป็นผู้มีความเคารพเลื่อมใสต่อเทพกลายเป็นผู้ที่ไม่ยอมรับฟังพระประสงค์ของเทพ ยิ่งไปกว่านั้นท่าทีของคิโยะโมะริที่ยึดติดในอำนาจของตนยังสะท้อนจากฉากปิดท้ายเมื่อคิโยะโมะริไม่ยอมรับนิมิตจากเทพที่ชี้ถึงการสิ้นสุดอำนาจของตระกูลทะอิระ จาก

ลักษณะการนำเสนอดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้เขียนฉบับเอ็นเจียไม่ได้เพียงนำเสนอการเปลี่ยนผ่านอำนาจการปกครองตามพระประสงค์ของเทพดังเช่นฉบับคะกุชิ หากยังชี้ว่าการกระทำของนักรบเป็นปมเหตุที่นำไปสู่การเสื่อมอำนาจ ควบคู่ไปกับการชี้ให้เห็นถึงปัจจัยจากอำนาจของกรรม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจของเทพที่เป็นตัวแปรสำคัญในการกำหนดชะตากรรมของนักรบ รวมไปถึงความรุ่งเรืองหรือการล่มสลายของทั้งตระกูล ลักษณะการนำเสนอดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความคิดของ

คนสมัยกลางว่า แม้นักรบจะก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำสูงสุดในการปกครอง แต่ก็ไม่อาจอยู่เหนืออำนาจของเทพและอำนาจของผลกรรมที่ตนก่อได้ ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้นักรบสามารถรักษาอำนาจไว้ได้ อย่างยั่งยืนจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถทางการรบหรือการสร้างฐานอำนาจในราชสำนัก หากแต่คือการบริหารบ้านเมืองโดยใช้อำนาจที่ถูกต้องตามครรลองประเพณี การปกครองที่คำนึงถึงทุกข์สุขของผู้คน รวมทั้งความศรัทธาที่มีต่อเทพอย่างไม่เสื่อมคลาย

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] 麻原美子(1987) .「『平家物語』の物語る空間—福原遷都をめぐる—」 『国語と国文学』 64-2 :1-20.
- [2] 家永三郎、井上光貞、大野晋、坂本太郎(1965) .『日本書紀 下』 .東京:岩波書店.
- [3] 市古貞次(1994) .『新編日本古典文学全集45 平家物語1』 .東京:小学館.
- [4] 北原保雄・小川栄一(1990) .『延慶本 平家物語 本文編 上』 .東京:勉誠出版.
- [5] 櫻井陽子(1985) .「『平家物語』卷五 『月見』をめぐる」 『軍記と語り物』 21 : 24-34.
- [6] 砂川博(1989) .「延慶本平家物語卷四の構想と展開」 『日本文学』 38-11 :11-25.
- [7] 高橋昌明(2009) .『平家の群像—物語から史実へ—』 .東京:岩波書店.
- [8] 春田宣(1983) .「延慶本平家物語の傍系説話—登蓮の話とその前後」 『国学院雑誌』 84-12 :1-14.
- [9] 柳田洋一郎(1991) .「平家物語と死者—一首の語りの境界例—」 『梅花短大国語国文』 4 :21-35.
- [10] 山田玉美(1985) .「物語文学にみる『月』の信仰」 『大谷女子大国語国文』 15 :43-49.

อาจารย์ ดร. กณภัทร รื่นภิรมย์

หน่วยงานผู้แต่ง : คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Dr. Kanapat Ruenpirom

Affiliation: Faculty of Arts, Silpakorn University

Corresponding e-mail: patpirom@hotmail.com